

Vášně v očích a klídek v lejstrech

Dopisy Ivana M. Havla a Michala Ajvaze

Spisovatel Michal Ajvaz a fyzik Ivan M. Havel přicházejí s druhou knihou dopisů. V té první se zabývali svými sny, nyní se zaměřují na epizodické situace, což jsou světobyté elementy lidského prožívání světa, z nichž se skládá náš každodenní život, a jejichž anatomii se přesto málodky zabýváme.

PAVEL CTIBOR

V záhlaví knihy Michala Ajvaze a Ivana M. Havla *Sindibádův dům* je poděkování projektu s identifikacním kódem MSM0021620845, což je významný záměr „Teoretický výzkum komplexních jevů ve fyzice, biologii a vědách o společnosti“, financovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Zivot v epizodách

Ocitujme si zde o-něm, co lze nalézt ve Výroční zprávě Filosofického ústavu AV ČR za rok 2009: „Předmětem výzkumného zájmu je transdisciplinární studium komplexních jevů v přírodě i ve společnosti. Komplexními jevy jsou minný ty, které se vymykají tradičnímu uchopení v rámci zavedených disciplín, jelikož jim nelze porozumět pouhým rozkladem na jednotlivé části a odděleným studiem těchto jednotlivých částí. Voda o komplexitě je dnes ve světě poměrně konsolidovanou disciplinou, jejíž metodologický rámcem přesahuje tradiční discipliny, a tak je právě transdisciplinární přístup nutnou podmínkou studia těchto jevů. Smyslem projektu ovšem není tyto disciplíny nahradit, ale integrovat je v řešení problémů, které se nacházejí na hranicích jejich tradičních metodologických rámec. Součástí projektu je i filosofická reflexe těchto přístupů.“

Tedy chvályhodné úmysly. Transdisciplinární není skoro nikdy nikde dost. Knihu si klade za cíl zabývat se především takzvanými epizodickými situacemi, což je jakýsi výsek z prožitkového a zkušenostního toku, který si autori víceméně sami takto pojmenovali a pokouší se jej až zde vlastně věbat, vymezit a pokud možno i definovat. K němu jako definici se dobráji po cca 250 stránkách, tedy aké konci knihy. Cituj ze strany 256: „Privilegovaný, autentický vzorový dej

je dynamická strukturace spočívající v pružném, seberegulující integraci jiného a směrující k [ještě výraznější] – pozn. P.C.] dynamické struktury a pružné, seberegulující integraci jiného; tento dlej ovesně přechází do dvou deficitních, neautentických modů, které spočívají ve směrování strukturace buďto ke ztlhlé, neadaptabilní struktuře, anebo k rozpadlé struktúře. Tyto vzorce se opakují ve všech rovinách. [T]oj odjíduz z knihy vztato: jakoby „fraktálové“ – pozn. P.C.] Epizodickou situaci je budou celkem jakéhokoliv typu: tohoto procesu anebo některou jeho částí.“

Werther v bource

Goethovu Werthera piše v dopise „16. června“ svému příteli mimo jiné toto: „Tanec ještě nebyl u konce, když se zdvojnásobil blesky, které jsme už dávno pozorovali na obzoru a které jsem po celou tu dobu prohlašoval za blýskání na časy. Hrom přehlušil hudební. Tři tanecnice vyběhly z řady, za nimi jejich paní. Znatek byl všeobecná a hudební ustála. Je přirozené, že pohroma nebo hrůza, která nás překupuje při zábavě, působí neskonale větším dojemem než jindy, jednak kontrastem, který tak živě pocitujeme, jednak (a to hlavně), protože naše smysly jsou urozitlivělé, a tedy způsobí rychlejší přijmutí jakýchkoli dojem. Tento příčinám připisují podivuhodnou posunutinu, v níž některé slečny propukaly. Nejmoudřejší se ještě neobjimala s velkým náškem a pláčem svou sestřičku. Některé chytily domů, jiné zas, nevědouče všebe, co činí, nebyly ani do té míry při sobě, aby zahrárnily doterňosti našich mládčíků, kteří zježmě měli pláť ústa práce, aby všechny modlitbicky, určené nebesům, zachytily hned na rtech krásných ubožátek. Některé z našich panů sešli dolů, aby si v klidu zakouřily; a ostatní společnost nic nemandalila, když hospodská měla moudrý nápad a nabídla samotné autory a jejich životní směrování. Po pravdě – takovéto epizodické situace jsem od knihy čekal především, ale nabízí je vlastně jen jeden z autorů – Ivan M. Havel, pro něhož je žánr dopisů jakoby přiléhavější, svědomitější se drží hlavního tématu, o něco více než jeho kolega „privizná barvu“ životní materie – však se v žáru dobře vyučil na cenzorských zásazích, když psal bratravu v osmdesátných letech do vězení a dopisy byly (mj.) jako „z nouze ctnost“, „pochopitelně“ tematizovaný fyzikálně. – Ty „velké“ epizodické situace jsou vlastně jen tri. Autonéhoda, psychedlická lesní zkušenosť a výroba patafyzického stroje.“

Je zde sled několika epizodických situací, jak já bych si je sám zkoukal sestavit – 1) Bourka způsobivě zmataček při tanecni zábavě. 2) Scéna utvorená třemi tanecnicemi autorem vyličená v podobě až jakéhosi sousoší. 3) Doterňostí páchané mládčíky na ústečku duchem málo přítomných dívek. 4) Odchod některých panů dolů. 5) Nápad hospodské. 6) Lottina iniciativa, jak odvést pozornost od bourky. – Mezi tyto situace jsou vloženy autory (akterový) úahy a hodnotící soudy. Podivuhodnou posunutinu, v níž některé slečny propukaly (což by mohla také být samostatná epizodická situace), přisuzuje kontrastu běsnění živil k předchozí zábavě.

Výše uvedený odstavec z *Utrpení mladého Werthera* obsahuje prvky přírodního děje, společenského děje, interakci mezi obojími a obsahuje i autora/aktéra – zde nezúčastněného a víceméně racionalně pozorujícího a z odstupu komentujícího dělo, které sám neovlivňuje.

Pokročme nyní na ještě vyšší stupeň „harmonické složitosti“! V téme dopise jinde stojí: „jak jsem se za hovoru pásl na těch černých očích, jak spoutaly všechnou mou duši ty živoucí rty a veselé, svěží tvářičky, jak často jsem, zcela pohroužen do nádherného smyslu jejího hovoru, neslyšel ani slov, kterými se vyjadřovala, to si doveď představit jedně ty, protože mě znás! Zkrátka, vystoupil jsem z vozu jako náříšník, když jsme zastavili před letohrádkem, a byl jsem tak ztracen do snů zářelého kraje, že jsem sotva slyšel hudeb, která nám zněla vstříc z ozářeného sálu v patře.“

Zde je jen mužská a ženská postava, hrdinu příběhu. Ale navíc je volán k účasti přítel, adresát dopisu – je vyzván k tomu, aby si představil epizodickou situaci, při jejímž vzniku aktérů se hledávají smysly, ovšem aktér sám si toho je vědom, takže jeho obluzení není absolutní, nýbrž týká se zde selektivní pouze sluchu. A přítel je vyzván, aby si představil spíše vnitřní stav aktérů než epizodickou situaci, jež ho do něj dostala. Ten to úryvek z *Utrpení mladého Werthera* obsahuje prvky přírodního děje již poznámenou narušenou bělostí aktéra (sny zářelého kraje), společenského děje (ozářený sál v patře) a výsledkem proti tom, co bylo krátké předmětem líčeno, spíše ráz nebeského těla), interakci mezi obojími a obsahuje aktéra – zde zúčastněného a vnořeného do dění, které sám skončí neovlivňuje, zde ovšem proto, že je ochromen city a jeho vůle jednat je redukována na chabé „pasení se“.

Přiznat barvu!

Nuže, přyč s tou „romantickou veteší“, přyč s ní ze stránek Výzkumných zájmu, na honydalek! V knize *Sindibádův dům* má epizodickou situaci někdy až tak slabou komplexnost, že její aktér pomalíku otevírá příběh (síci, ale budí) a na něm stojí hrnčík, a to někdy tak, že aktér nevidí osuško, ale protože z různých důvodů existenci osušky předpokládá, hrnek poznává. Toto je ta typově nejméně dynamická a komplexní situace ze všech v knize probíraných, jiné jsou zježení (příklad z belette – například *Rilke o dvou chlapcích a jejich nozích* na straně 21) a několik málo jich je dokonec důležitých pro samotné autory a jejich životní směrování. Po pravdě – takovéto epizodické situace jsem od knihy čekal především, ale nabízí je vlastně jen jeden z autorů – Ivan M. Havel, pro něhož je žánr dopisů jakoby přiléhavější, svědomitější se drží hlavního tématu, o něco více než jeho kolega „privizná barvu“ životní materie – však se v žáru dobře vyučil na cenzorských zásazích, když psal bratravu v osmdesátných letech do vězení a dopisy byly (mj.) jako „z nouze ctnost“, „pochopitelně“ tematizovaný fyzikálně. – Ty „velké“ epizodické situace jsou vlastně jen tri. Autonéhoda, psychedlická lesní zkušenosť a výroba patafyzického stroje.

Jeho spoluhráč Michal Ajvaz je dost skupov na výraznější epizody ze svého prožitkového arzenálu, zato na těch jednodušších – „hrnčíkových“ epizodických situacích – rozehrává jemně předivo filosofických abstrakcí, a dosahuje tak někdy únavy čtenáře, uváženého přílišnými odbockami a titěrostmi, jindy však, nejdříve k konci svého posledního dopisu, účinku překvapivě silného shrnujícího výkladu, majícího charakter doučování o současném fenoménu. Přirovnáme-li „hrnčíkové“ epizodické situace k prvokům a goethovské epizodické situace z *Utrpení mladého Werthera* k organismu savců, jsou autoři *Sindibádova domu* stále ještě někde u kořenů evolučního stromu. Ale co více inspirujícího může provézet badatele než povídání, že většina práce zatím ještě vykonána nebyla?

Autor je fyzik a příležitostný literát.

Michal Ajvaz, Ivan M. Havel: *Sindibádův dům. Korespondence o epizodických situacích a také trochu o scénách, okamžicích, vzpomínkách, počátcích, prostředcích a koncích, poběžných skafisích, vlnách a gejzirech, hromadách, skáldkách, patafyzických a jiných strojích*. Pavel Mervart, Červený Kostelec 2010, 285 stran.

Je přirozené, že pohroma nebo hrůza, která nás překupuje při zábavě, působí neskonale větším dojemem než jindy.
Ilustrace z Goethova Utrpení mladého Werthera